

WIKI

WIKI

ELINA HALTTUNEN-RIIKONEN & DANIKA HARJU

Filosofian lasikattoa murtamassa

Helsingin yliopiston Metsätalolle ja Zoomiin kerääntyi 17. marraskuuta suuri joukko filosofeja keskustelemaan filosofiasta ja sukupuolesta, tai tarkemmin siitä, miksi naisten tie filosofian professoreiksi tyssää edelleen alkuunsa. Ilmassa oli innostusta mutta myös turhautuneisuutta, joka kiteytyi hyvin seminaarissa kuullussa lausahduksessa: ”Miten tästä samasta asiasta on puhuttu jo neljäkymmentä vuotta?”

Suomen filosofisen yhdistyksen, Suomen nais- ja feministifilosofien yhdistyksen ja TINT:n englannin kielellä järjestetyn seminaarin nimi oli Breaking the Glass Ceiling. Lasikatto on yleinen metafora, jolla viitataan ihmettelyyn, mikseivät naiset etene huipulle, kun todellisuudessa edessä on muille näkymätön este.¹

Tervetuloivotuksissa käytiin läpi tilastoja, jotka olivat karuja: Suomessa vakituisissa yliopistofilosofian viroissa on neljä naista ja kolmisenkymmentä miestä. Vertailukohtana toimivat yhdysvaltalais- ja brittiyliopistot, joissa naisten osuus filosofian vakituisissa positioissa on 25 prosentin paikkeilla.

Filosofia ei tietenkään ole ainoa murheenkryyni, vaan ilmiö toistuu alasta ja maasta toiseen. Jos tekniikan aloja ja filosofiaa ei lasketa mukaan, yliopistoissa perustutkintotasolla on naisia enemmistö, mutta mitä korkeammalle hierarkiassa nousee, sitä suuremmaksi kato käy. Seminaari kattoi tästä kokonaisuudesta ylätasoa, ja perustutkinto-opiskeluvaihe rajautui ulkopuolelle.²

Myös tilastoinnin haastavuus kävi heti ilmi: zoomin kommenttikentässä käytiin jo tervetuloivotusten aikana vilkasta keskustelua siitä, mitä kaikkia filosofian yliopistopositioita oli laskettu esiteltyihin numeroihin mukaan ja millä perusteilla. Keskustelussa nostettiin esiin myös muut syrjinnän muodot: onko Suomessa muita kuin valkoisia vakituisissa filosofian viroissa? Ei ainoatakaan. Rasismien vaikutuksia nostettiin esiin erityisesti Jennifer Saulin esitelmässä, muuten puhe pysyi tiukasti sukupuolella. Moniperustaisen syrjinnän huomioiminen olisi tietenkin vaatinut aivan oman seminaarinsa – ehkäpä sellaisen tulevaisuudessa näemme.

Tilastojakin tehokkaammin mieleen painuivat henkilökohtaiset syrjinnän kokemukset. Seminaarin päätäneessä paneelissa puhunut teoreettisen filosofian professori Maria Lasonen-Aarnio kertoi, miten häntä oltiin ohjaamassa professoreille järjestetyssä juhlassa seurausten narikkaan. Michiganissa pitkään työskennellyt ja sieltä Helsingin yliopistoon tullut Lasonen-Aarnio myös vertasi yhdysvaltalaisen yliopistojen sitoutuneisuutta sukupuolten tasa-arvon edistämiseen suomalaisen tilanteeseen. Jälkimmäinen jää kauas taakse.

Tiedostamattomien asenteiden kimppuun

Jennifer Saul, filosofiassa tapahtuvan sukupuolisyrynnän tutkimuksen kärkinimi, osallistui seminaariin zoomin välityksellä. Saulin eloisa esitelmä alkoi itsekriittisellä tarinalla, jossa Saul valotti syitä sille, miksi hän alun perin kiinnostui tutkimaan akateemisessa maailmassa esiintyviä tiedostamattomia asenteita (*implicit bias*). Saul kertoi kokemuksestaan yhdeksän tehtävääntäyttötoimikunnan jäsenenä Sheffieldin yliopiston filosofian oppiaineessa. Vaikka toimikuntien jäsenet olivat kaikki avoimesti feministeitä ja halukkaita valitsemaan virkoihin naisen, yksikään näistä rekrytointiprosesseista ei johtanut naisen palkkaamiseen. Saul kuitenkin huomasi oman osallisuutensa miesvallan ylläpitoon vasta, kun häneltä kysyttiin, tapahtuiko prosesseissa mahdollisesti syrjintää. Tämä osoitti hänelle konkreettisesti, miten myös tasa-arvon edistämiseen sitoutuneiden ihmisten toiminnalla voi olla epätasa-arvoa pönkittäviä seurauksia. Juuri siten tiedostamattomat asenteet toimivat.

Saulin listaus siitä, millaisia naisten akateemisella uralla etenemistä haittaavia todettuja seurauksia tiedostamattomilla asenteilla on, oli hengästyttävä mutta monelle varmasti osittain tuttu. Pelkästään naisen nimi CV:ssä vaikuttaa arviointiin kielteisesti, naisten panosta ei kokouksissa oteta yhtä vakavasti kuin miesten, suosituskirjeissä naisia kuvaillaan laimeammin ja toisaalta tehtävän kannalta epärelevantteilla tavoilla, naisia siteerataan vähemmän, opiskelijat arvioivat naisiksi olettamansa opettajan huonommaksi ja kyseenalaistavat herkemmin tämän auktoriteettia.

Saulilla oli myös hyviä uutisia. Hän esitteli keinoja, jotka tutkitusti vähentävät tiedostamattomien asenteiden vaikutusta. Tärkeintä on tiedostaa, että epäkohta on rakenteellinen ja tiedostamattomiin asenteisiin voi ja pitää vaikuttaa instituution tasolla. Instituutioiden tasolla enakkoluulojen vaikutusta vähentää esimerkiksi rekrytointien ja muiden arviointiprosessien anonymisointi. Muita toimiviksi todistettuja keinoja ovat myös selkeistä arvioinnin kriteereistä ja niiden painotuksesta sopiminen etukäteen, kunkin henkilön arvioiminen vasta prosessin lopuksi sekä saman ajan käyttäminen jokaisen kohdalla hyvien ja huonojen puolien arvioimiseen. Myös stereo-

”Tasa-arvon edistäminen ei saa jäädä pelkästään syrjintää kokevien asiaksi.”

typioita vastustavien esimerkkien hyvästä vaikutuksesta instituutioissa on näyttöä: aliedustettujen ryhmien jäsenten näkeminen keskeisissä asemissa, jopa jo seinälle ripustetussa kuvassa, voi vähentää tiedostamattomia ennakko-oletuksia.

Vaikka instituutiotason keinot ovat keskeisimpiä, myös yksilöt voivat toimia naisia vähätteleviä toiminta-aikeita vastaan. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi huomion kiinnittämistä naisten kontribuutioihin niin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa kuin tutkimuskirjallisuuden valinnassa, näiden kontribuutioiden esiin nostamista myös muille, sekä sen tarkastelua millaisia luonnehdintoja itse tekee suosittelijana eri ryhmien edustajista. Saul huomautti, että tiedostamattomien asenteiden vaikutuksen vähentäminen kulkee yleensä käsi kädessä yleisten akateemisten hyveiden noudattamisen kanssa.

Tasa-arvotoimien toimimattomuus

Feministisen perinteen mukaisesti yliopistojen tasa-arvotoimia ei otettu annettuina, vaan myös ne alistettiin kriittisen tarkastelun kohteeksi. Paneelissa filosofian lehtori Helena Siipi pohti, onko kyse vain numeroiden korjaamisesta vai siitä mitä, naistutkijat oikeasti tarvitsivat. Tehdäänkö asioita siksi, että voidaan sanoa, että jotakin on tehty? Siiven mukaan sukupuolikiintiöissä on hyvä tarkoituserä, mutta miesvaltaisella filosofian alalla ne saattavat käytännössä tarkoittaa sitä, että harvojen naisten pitää edustaa siellä sun täällä, jotta kiintiöt täyttyvät, samalla kun miehet voivat laittaa vastaavan ajan omaan tutkimukseensa.

Saul kertoi, että viime vuosikymmeninä tiedostamattomista asenteista on tullut (ainakin angloamerikkalaisessa maailmassa) laajasti tunnistettu ongelma, josta halutaan eroon yhdenvertaisuuskoulutuksilla, joissa kerrotaan erityyppisistä tiedostamattomista asenteista ja niiden vaikutuksista. Saul kuitenkin totesi, että tällaiset

koulutukset saattavat jopa huonontaa tilannetta luomalla illuusion, että kunhan koulutus on suoritettu, epäkohta ratkeaa.

Saul nosti puheenvuorossaan esiin myös syitä sille, miksi vaikuttaa, ettei edistymistä tapahdu. Sukupuolten tasa-arvo ei ole irrallista muusta yhteiskunnallisesta kehityksestä. Uusliberaalit julkisen talouden leikkaukset eivät tee yliopistoa vakaaksi työpaikaksi. Työmarkkinat ovat entistä epävarmemmat ja tarjolla on vain määräaikaista töitä, jos niitäkään – ja tästä epävarmuudesta kärsivät eniten naiset. Saul muistutti myös koronapandemian aiheuttamasta kasvaneesta hoivataakasta, joka usein kaatuu naisten niskaan. Tee siinä tutkimusta etätöissä kotona lasten pyöriessä ympärillä.

Päättämme raportoinnin seminaarissakin esitettyyn vaatimukseen siitä, että tasa-arvon edistäminen ei saa jäädä pelkästään syrjintää kokevien asiaksi. Miehet otakaa koppi!

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Seminaarissa kiinnostavia huomioita metaforista esitti tieteen sukupuolisyrynnän tutkimukseen erikoistunut Liisa Husu. Lasikatto, vuotava putki, tahmainen lattia – tunnetut metaforat kadottavat kokonaan tekijyyden ja toiminnan, eli korkeissa asemissa olevat miehet ja naiset, jotka syrjivät. Husun oma kielikuva asialle on ”non-event”, eli tapahtumattomuus: miehiä kutsutaan mukaan, naiset ohitetaan. Myös ”navigoinnista” puhuminen auttaa Husun mukaan tuomaan esiin syrjintää kokevien naisten aktiivisen toimijuuden. Naiset navigoivat oman tutkimuksensa ja opetuksensa ohella suoraa ja epäsuoraa syrjintää vastaan, mistä muodostuu kaksoistaakka.
- 2 Opiskelijoiden näkökulmasta, ks. Elina Haltunen-Riikonen, Kilpailun vai keskustelun tähden? Naisten kokemuksia filosofian opiskelusta. *niin & näin* 1/14, 107–110. Vuonna 2018 SFY ja NFY järjestivät *Me too*:n innoittamana seminaarin sukupuolittuneesta syrjinnästä yliopistofilosofiassa, ks. Pii Telakivi, Myös me filosofit – Sukupuolittunut syrjintä (yliopisto)filosofiassa. *niin & näin* 2/18, 131–133.